

Részletes hibajegyzék a *Kísérleti Tankönyvek Történelem 9.* című kötetének és digitális tananyagának térképeiről¹

Bevezetőként: Az 58 térképből (ebből 3 inkább csatarajz, amelyek tankönyvi „ábraként” megfelelnek a célnak, és egy térkép vázlat) 54 hibás. A hibás térképeket alább egyenként elemezzük. A térképek egy részét az OFI honlapján található online verzióban javították (lásd **sárga kiemelések**). Jellemző módon azonban a javítás során új hibák (lásd **kékkel kiemelt részek**) kerültek a térképekre. A digitális tananyagban lévő térképekre (ezeket **zöld színnel jelöltük**) ezen javítások egy részét átvezették, de sajnos a módosításokkal újabb problémák is keletkeztek. (2015. október 9-ei állapot). **A tankönyv nyomtatott változata azonban a 2015-16-os tanévben is változatlan formában jelent meg. A térképek konkrét elemzése előtt néhány általános problémát részletezünk.**

GRAFIKAI KIVITELEZÉS

A térképeknek **nincs egységes arculata**. A színek, jelek, rajzi paraméterek megválasztása, a nevek mérete és elhelyezése ízléstelen, csúnya megjelenést ad a térképeknek. Példát kiemelni nem érdemes, mivel bárhol csapjuk fel a könyveket, ízléses, szép, grafikailag átgondolt, megtervezett, a térképtervezés szabályait figyelembe vevő térképet nem találunk. A diákok esztétikai neveléséhez nem járulnak hozzá.

ROSSZUL MEGVÁLASZTOTT VETÜLETEK

A tartalom és a topográfiai elemek korrekt ábrázolásának egyik fő hibája a **rosszul megválasztott vetület**. Jól példázza ezt Európa legtöbb térképe. Ezeken észak–déli irányban épp a tématerület, Európa középső része van úgy összenyomva, hogy a vízrajzi elemek közé alig lehet helyesen bepréselni a tartalmat. Ezért pl. szinte valamennyi Európa térképen a Prut és a Dnyeszter a Magyar Királyság területéről ered, pedig ezek a folyók a Kárpátok vízválasztó gerincén kívülről indulnak, márpedig a történelmi határ a Kárpátok gerince volt. Hasonló problémát mutatnak a történelmi Magyarország térképei, csak ott nyugat–kelet irányban lép fel a torzulás.

FÖLDRAJZI HÁTTÉR

Pontatlan és koncepciótlan ábrázolása nem segíti a történelmi események és a földrajzi környezet közötti összefüggések bemutatását. Sok esetben a földrajzi ismeretek hiányára, vagy legalábbis tájékozatlanságra utal, de semmiképp sincs összhangban a földrajz tananyaggal. A térképeken túl a szövegben is találhatók erre példák.

Komplex példa erre a 164. oldalon „*A magyar nép kialakulása és vándorlása*” térkép.

Vízrajz

A legtöbb esetben indokolatlanul sűrű folyóhálózat következtében elvész a lényeg, nem látszanak a jelentős folyók. Sok térkép vízrajza **nem az adott korszaknak megfelelő állapotot mutatja**, mai partvonalat, víztározókat tüntetnek fel. Számptalan esetben rossz irányba tartó, tengert el nem érő, hibás futású folyókra bukkanhatunk. Sok a visszatérő hiba. Ilyen pl. a Duna és a Rajna vízrendszerének összekötése a Majnán és a Duna–Majna–Rajna csatornán keresztül. Kevés kivétellel a térképekről hiányoznak a folyók nevei. Ez utóbbi egyrészt kizárja, hogy a térképek használata során rögzüljenek a folyók nevei, másrészt lehetetlenné teszi a folyókra támaszkodó térképi tájékozódást.

¹ A digitális tananyag azon térképeit elemezzük, amelyek a nyomtatott tankönyvben is szerepelnek. Ezeket a digitális tananyagban is elérhető térképeket **zöld színnel** kiemeltük.

Két jellemző példa: *A Perzsa Birodalom* (19. o.); *A Római Birodalom a Kr. e. 1. században* (76. o.)

Domborzatábrázolás

A térképek többsége nem tartalmaz domborzatábrázolást. Ez önmagában nem hiba, de sajnos azokon sem, amelyek tematikája igényelné. Ahol viszont megjelenik, az a **domborzatábrázolás egyetlen fajtájának sem felel meg**. Egy-egy esetben alaktalan szürke folt – jó esetben benne a nevével – jelzi a hegységeket. Más esetekben a domborzatra utaló, értékek nélküli, látszólag hipszometrikus színezésről derül ki, hogy valójában nem tisztázott mit is jelent. Ezeket az ábrázolási formákat egyetlen földrajzi térképpel sem lehet összevetni. Példa: *A görög világ legfontosabb szentélyei* (61. o.); *A magyar nép kialakulása és vándorlása* (164. o.)

Topográfia

- A térképeken szinte **alig jelennek meg földrajzi nevek**. Egyrészt nehéz az eseményeket a földrajzi környezetbe ágyazni, másrészt nehéz a történelmi események szempontjából legfontosabb földrajzi neveket elsajátítani.
Példa: Az Erdélyt határoló területeket kell megnevezni a térképről, ám azok nevei nem szerepelnek a térképen. (*Erdély a 14–15. században*, 203. o.)
- Figyelmetlenségből **lemaradt nevek**. Ennek következtében számos településhez nem tartozik név.
Példa: *A spártai állam terjeszkedése* (44. o.)
- **Rossz a térkép topográfiája**. Ez a legsúlyosabb, hiszen ezek a hibák rögzülhetnek a diákokban. Ilyenek már előkerültek a vízrajznál, de elképesztő példák sokasága található a térképeken a települések és az amúgy is durva és elnagyolt határok esetében.
Példa: *Magyarország Luxemburgi Zsigmond idején* (199. o.)

TÉRKÉPI NEVEK

Nem könnyíti meg a térképolvasást és a földrajzi–történelmi nevek tanulását a térképek névhasználata sem. A különböző **térképi elemek nevei** semmilyen grafikai módon, se betűtípussal, se betűnagysággal **nincsenek megkülönböztetve**. Szinte ömlesztve látjuk a hegy-, hegység-, táj-, ország-, országrész- és településneveket. Egyetlen kivétel a víznevek kék színe.

A névhasználatban sem találunk sok következetességet. Ennek legjobb példája, amikor az országnevek esetében hol az államformát is mutató, hol a rövidített névalakok tűnnek fel, akár egy térképen belül is.

Gyakori a helytelen névhasználat. Ez lehet elírás (pl. Burgund Királyság helyett Burgundi Királyság), vagy újonnan „alkotott” nevek, mint pl. Kijevi Állam Kijevi Rusz helyett, iszlám térség vagy arab térség É-Afrika területén. Ezek szövegben köznévként megállnák a helyüket, de tulajdonnévként a térképen nem.

TÉRKÉPEK CÍME

Nem ritka a **pontatlan, megtévesztő**, a térkép tartalmával nem egyező cím. A címekben sokszor nincs meghatározva az ábrázolt téma időpontja. Sok esetben nincs utalás erre a jelmagyarázatban sem. Annyi, hogy az „ókori”, „középkori” vagy, hogy „a korban” kevés, mert ezek több száz vagy ezer évig is tartottak. Ezen belül konkrét időpontokat is meg kell határozni. Példák:

Az ókori Kína (29. o.); *A középkori egyetemek elterjedése*, (136. o.)

JELMAGYARÁZAT

Sok esetben hiányosak, a térképi elemek **nincsenek megmagyarázva**. Pontatlanságokat, értelmetlenségeket, ellentmondásokat, rossz megfogalmazásokat tartalmaznak.

Példa: *A Homo sapiens szétraajzása*, (6. o.)

TÉRKÉPI TARTALOM

- A térkép tartalma **ellentmondásban áll a szöveggel**. (*Az ókori Mezopotámia*, 11. o.)
- A tartalom **hibás**, nem a tényeknek megfelelő. (*A barbár királyságok és a Keletrómai Birodalom az 5–6. században*, 108. o.; *Keresztes hadjáratok*, 128. o.)
Ez azért veszélyes, mert a térkép grafikai megoldásokkal mutatja ugyanazt, amit a szöveg elmesél. A mai diákok számára a vizualitás fontos. Ha komolyan veszik a térképhasználatot, akkor a hibás tartalom fog rögzülni.
- A tartalom **nem felel meg a térképhez kapcsolódó feladatnak**, vagyis nem lehet megválaszolni a térkép alapján a térképhez kapcsolódó kérdést. Erre a tételes hibalistában több példát is találni, de egyet mindenképpen érdemes kiemelni, mert jól példázza, hogy a térképhasználat milyen szintet képvisel az oktatásban, a módszertanban!
Az „*Erdély a 14–15. században*” (203. o.) térkép egyetlen természetföldrajzi nevet sem tartalmaz. Se a két legfontosabb folyó, se a környező hegységek, se a nagyobb tájak nevét. A térkép mellett a térképhez tartozó kérdés: „*Milyen földrajzi határai voltak a történelmi Erdélynek?*” Ezt a térkép alapján nem lehet megválaszolni.
A térkép alatt a szöveg első mondata: „*A történelmi Erdélyt (az Erdélyi-szigethegység, a Déli- és Keleti-Kárpátok által határolt terület) a 12. század végétől az erdélyi vajda irányította, ...*” Tehát a szöveg tartalmazza a választ, a térképnek nincs szerepe.
Ez a megoldás a diák önálló munkáját, az ismeretek önálló megszerzését lexikális ismeretek biflázásává változtatja. Mindezt úgy, hogy a megtanulandó földrajzi elemeket nem helyezi el a térben, tehát a diák a térkép ellenére továbbra sem tudja, hogy ezek a földrajzi tájak hol vannak. Ha kíváncsi rájuk, akkor egy másik térképen kell megkeresnie őket. Ez még rendben lenne, de akkor minek a tankönyv térképe? Csak azért, mert „módszertani elvárás”, hogy a tankönyvnek térképet is kell tartalmaznia?

Tételes hibalista:

I. AZ ÓSKOR ÉS AZ ÓKORI KELET (8/8 térkép)

1. Az őskor

6. oldal

A Homo sapiens szétraajzása

Nem segít a szöveg megértésében, és nem egyértelműsíti azt. A jelmagyarázat következetlensége miatt önmagában is nehezen elemezhető.

- „*A Homo sapiens szétraajzása*” cím rossz, mivel az ábrázolt tartalom többsége a cím szempontjából fölösleges.
- A szétraajzást mutató nyíl nem vezet Európába, és a jelmagyarázatban sem szerepel.
- A jelmagyarázatban semmilyen logika nincs. A leletek nincsenek kronológiai sorrendben. Keverednek benne a latin és nem latin nevek, a fajok és az alfajok, valamint a kategóriák (pl. korai emberelődök vs. Australopithecus, vs. Homo erectus).
- A Homo sapiens és Homo sapiens sapiens miért került külön feltüntetésre? Ez nem fejlettségi szintet jelent. A Homo sapiens sapiens tehát nem egy fejlettebb Homo sapiens, hanem egy alfaj. Az alfaj feltüntetésének csak akkor lenne értelme, ha a más alfajokat is feltüntetnénk.

A térképhez tartozó feladat is Homo sapiensről beszél. Egyik kérdése, hogy melyik

földrészt népesítette be utoljára a Homo sapiens. A jelmagyarázat szerint – ha a Homo sapiens jelet vesszük figyelembe – Ázsia a helyes válasz, ugyanis Amerikában csak a Homo sapiens sapiensnek van jele.

- A korai emberelődök és az Australopithecus jele ebben a méretben megkülönböztethetetlen.
- A korai emberelőd mit jelent? Az Australopithecus vagy a Homo habilis nem az? Ha viszont az Australopithecusnál régebbit jelenti, akkor Rudabányát törölni kell, mert ma már kétséges az emberelőd volta.
- A Neander-völgyi ősember helyett is jobb a Homo neanderthalensis név, mivel ez a tudományosan elfogadott.
- A Homo sapiens jele a térképen és a jelmagyarázatban nem egyforma. Most a térképen kisebb kör jelöli a Homo sapienst, mint a jelmagyarázatban, és könnyen összetéveszthető a Homo neanderthalensis jelével. Ez azért is megtévesztő, mert a Homo neanderthalensis nem élt Afrikában.
- A jelmagyarázatban „Az eljegesedés határa a jégkorszakban” helyett Az eljegesedés legdélibb határa a jégkorszakban kellene lennie. Melyik jégkorszakban? Ugyanis több volt. Ez az utolsót jelöli.
- Mit jelentenek az emberfajta színein kívül feltüntetett színek?
- Hiányzik a cím az emberfajta (a rassz kifejezést nem használja a tankönyv) színeihez.

9. oldal

A „termékeny félhold”

- A grafikai megoldás miatt – mivel ugyan úgy színnel lett jelölve, mint a vadbúza és a vadárpa termőterülete – éppen a félhold nem látszik. Így inkább egy harmadik fajta növény termőterületének tűnik.
- Ha az okker szín jelöli a félholdat, akkor az – szerintünk hibásan – Egyiptomból indul, de így rossz a térkép kivágata, mert Egyiptom lényegében lemaradt a térképről.
- A könyv szövege azonban Egyiptomot nem említi a „termékeny félhold” részeként. A tankönyvi főszövegben leírt és a térképen jelölt „termékeny félhold” területe nem esik egybe, alapvető értelmezési zavart okozva. A térkép 3 jelzett települése (amelyek valóban a legkorábbi élelemtermelő *települések* lehettek), nem a térkép „termékeny félholdjában” találhatóak.
- Tisztázatlan, hogy a zöld világosabb árnyalatai mit jelentenek a térképen.
- A több ezer évvel ezelőtti időpontot bemutató térképen szerepel az összes mai nagy iraki víztározó.
- Mind a három ábrázolt település földrajzilag pontatlan helyre került.
- Problémásak a térkép kérdései is: „*miért itt alakult ki az élelemtermelés?*” A térkép alapján válaszoló diák csak a nagy folyóvölgyekre fog hivatkozni magyarázatában, a főszöveget használó diák viszont gondban lesz, ha ott vadon termő növényeket és vadon élő állatokat is keres. A leckében olvasható főszöveg és a hozzá tartozó térkép kérdéseinek „összefésülése” máshol is problémás. Erre utal a térkép első kérdése: „*nézzünk utána, mely mai országok területén fekszik a »termékeny félhold«?* Ha azt várja a szerző, hogy a diák a térkép alapján beazonosított területnek „néz utána”, akkor többségében más eredményt fog kapni, mint, ami a térképtől 4 centiméterre olvasható főszövegben szerepel.

2. Az ókori Mezopotámia

11. oldal

Az ókori Mezopotámia

- Az ókor több ezer évéből mely időben mutatja a területet?

- A Tigris futása a déli részen teljesen rossz. Az Eufrátesz futása sem megfelelő, mert nem folyt keresztül a tavakon, amelyek a mai állapotot mutatják, és valójában mai iraki víztározók.
- Agade, Uruk és Ur nem a Tigris mentén feküdtek. Uruk az Eufrátesz bal partjától, Ur pedig az Eufrátesz jobb partjától nem messze feküdt.
Feladat a települések megkeresése a térképen, ezért fontos lenne, hogy a megfelelő helyen jelölje őket a térkép. Assur városát is meg kellene keresni a térképen, de az nincs rajta.
- Agade (az akkád főváros) pontos helyét – ha jól tudjuk – még mindig nem ismerjük, és a lekéiben nincs is szó az akkádokról.
- Mezopotámiát északról és keletről valóban hegyek karéja övezi. A hegyektől északkeletre azonban újra alföldet jelez a szín, de Örmény-felvidéknek nevezi az alföldi területet. Ezzel szemben északkelet felé folyamatosan emelkednie kellene a domborzatnak egészen 5000 m feletti magasságig.
- Az Arábiának nevezett terület a Szír-sivatag. Arábia délebbre, az Arab-fsz. területén fekszik.
- A térkép által bemutatott Akkád Birodalomról és III. Uri Birodalomról a szövegben egy szó sem esik, és időben nem lehet elhelyezni őket. A Babiloni Birodalom helyett a szövegben is használt Óbabiloni Birodalom név lenne a helyes. A jelmagyarázatban mind a három államalakulat fennállásának időpontját fel kellene tüntetni.

3. Az ókori Egyiptom

15. oldal

Az ókori Egyiptom

- Ha a szöveg szerint Kr. e. 2950 körül egyesítették Egyiptomot, akkor a térkép jelmagyarázatában miért Kr. e. 4. évezred szerepel? Szintén a térkép jelmagyarázata szerint Nagy Sándor hódításáig terjedő időszak Egyiptomáról van szó. Így fontos lett volna legalább az Újbirodalom kiterjedését megjeleníteni, a tankönyv ugyanis szövegszerűen szól a Kr. e. 2. évezred közepi hódításokról, konkrét területi változásokról.
- A térkép kérdéseit a térkép alapján könnyen meg lehet válaszolni, egy kivétellel: „*Miért hívják a Nilus torkolatvidékét deltának?*” (15.o.) Érdeemes lett volna hozzátenni, hogy a diákok ennek nézzenek utána.
- A sötétzöld a termőterület, de a világoszöld szín nincs megmagyarázva.
- Mit jelentenek a zárójelbe tett nevek?
- A Nílus menti települések egyike sincs a folyó partján.

4. Hódító birodalmak

19. oldal

A Perzsa Birodalom

- A térkép vízrajza a keleti területeken teljesen rossz. Az Aral-tónak van egy tengernyi méretű déli nyúlványa. A folyók futása zavaros, irányuk rossz, nem oda ömlenek, ahova a valóságban, az Indus és torkolata teljesen eltűnt. A Tigris hiányzik. A digitális tananyag térképén megjelent egy mezopotámiai folyó, de nem gondoljuk, hogy az a Tigris lenne.
- A településeknek csak a neveik szerepelnek, a településjelek lemaradtak. Így megállapíthatatlan, hogy hol fekszenek ezek a települések. A térkép összes, 26 településneve „lóg a levegőben”, ráadásul rossz helyen úsznak, érezhetően mindegyik elcsúszott, némelyik csak kicsit, de például Ninive majdnem beleesik a Földközi-tengerbe. Az elcsúszás miatt például Arábia Damaszkusztól északra (!) került. Médiáról és Elámról nem derül ki, hogy nem településnevek.

- Az illírek neve miért fekete, ha többi népnév zöld?
- A Perszisz név miért fekete, ha a többi terület neve barna színt kapott?
- Arábia rossz helyen, kb. Fönícia–Szíria helyén van megírva.
- **A jelmagyarázathoz képest a térképen felcserélődtek Kambüszész és Dareiosz hadjáratai.** A digitális tananyag térképén nem javították.
- A jelmagyarázatban I. Dareiosz birodalma helyett I. Dareiosz hódítása kellene legyen a magyarázat, mert valószínűleg nem csak a keskeny zöld peremterületek képezték I. Dareiosz birodalmát.
- Értelmezhetetlen a Kr. e. 490 megírású jel.
- A halványzöld szín nincs megmagyarázva. Valószínűleg a domborzatábrázolás újabb formája, de nem világos, hogy mi alapján lettek kijelölve az ábrázolt hegységek.

5. Az ókori zsidó állam és Fönícia

23. oldal

Izrael és Fönícia

- Nem világos, hogy a térkép címében jelzett Izrael mely terület neve, a tankönyvi főszöveg csak a mai Izraelt említi, a tankönyvi táblázatos kronológia címéből/aláírásából derül ki, hogy Salamon halála után az állam két részre szakadt és az északi rész lett Izrael, a térképen berajzolva ez látható.
- Búblosz, Szidón és Türosz – ahogy azt a szöveg 25. oldalon írja is – a legjelentősebb föníciai városok voltak. Ehhez képest a Fönícia név Búblosztól északra került a térképre.
- A városok topográfiailag rossz helyre kerültek.
- Askelón és Gáza látható a térképen elhatárolva, de nem tudjuk meg, hogy ez filiszteus terület, amelyet szerencsés lett volna magyarázni is, ha már a térképhez kapcsolódó feladatokban kétszer is Palesztina szerepel a térség neveként és a főszöveg is említi a filiszteusokat.
- A tankönyvi szövegben szereplő Ciprus, illetve a Sínai-félsziget – bár látható, nincs megnevezve.
- A jelmagyarázatban a zsidó állam jelei nincsenek kronológiai sorrendbe rendezve.
- Az Eufrátesz mentén a térkép mutatja a mai, nagy iraki víztározókat.
- A zöld szín különböző árnyalatai mit jelentenek? Nincsenek megmagyarázva, feltehetőleg a domborzatábrázolás újabb sajátos formája.
- A zsidó állam kettészakadása után Jeruzsálem rossz helyre került. Nem Izrael, hanem Júda része volt.
- A térkép szerint a zsidóság két irányból került Kánaán területére. Ezt erősíti a 24. oldal második bekezdésének szövege is. Ez együtt azt sugallja, hogy zsidóság két csoportból alakult ki, és két irányból került Kánaán területére. A főszöveg a 23. oldalon máshogy értelmezi a zsidó bevándorlást, így ellentmond a térképnek is, ha ez a hiteles verzió, akkor hiányzik a nyíl, amely azt mutatja, hogy Kánaán területéről Egyiptomba vándoroltak a zsidók. Ha ezzel kapcsolatban két koncepciót is meg akar ismertetni a tankönyv az olvasóval, akkor azt jelezni kellett volna.

6. Az ókori India és Kína története

27. oldal

Az ókori India

A Himalája vonulatán kívül egyéb domborzati elem nem látszik, pedig a Himalájától északra több ezer méter magas hegyek fekszenek. India területének legnagyobb része maga is hegyvidék, 500-2000 méter között fekszik. A digitális tananyagban nem lett javítva.

A térképen és a szövegben eltérő módon jelenik meg Mohenzsodáró neve.

29. oldal

Az ókori Kína

- A cím rossz, mert ez nem az ókori Kína, hanem az ókori Kelet, hiszen a Kaszpi-tengertől a Csendes-óceánig ábrázolja a területet.
- A térkép inkább egy grafikus vázlat az eddigiektől eltérő durva jelkulccsal és jelekkel, értelmezhetetlen térképi megoldásokkal.
- Egyetlen víznév nincs megírva. Se tenger, se folyó.
- A grafikai megoldás miatt éppen a tématerület folyói nem látszanak.
- A sztyepp övezet a valóságnál jóval északabbra nyúlik, hiszen még a Bajkál-tó földrajzi szélességénél is északabbra jelöli a térkép, amely már bőven a tajga területet.
- A sivatagot másképp jelöli, mint az előző térkép.
- Óriási területeken öntözéses földművelést jelöl Indiában ott, ahol a 27. oldal India térképe szerint nincsen öntözéses földművelés.
- A jelmagyarázat három kínai államot említ. Ebből az első kínai állam és a Han-dinasztia államának időpontjára se a térkép, se a szöveg nem utal.
- Csin Si Huang-ti Birodalmának nincsen északi határa.
- Csin Si Huang-ti síremlékének a helye azt a képzetet kelti, hogy Lojangban található. Lojang fontos város, több kínai dinasztia központja, de az első Csin császár sírja Hszian mellett van, nagyjából azon a helyen, ahol a jel látszik csak nincs megírva. Ha egy képet is mutat a könyv az agyaghadseregről, akkor inkább Hsziant kellene feltüntetni a térképen.
- Kína területén az 5. és 6. század nem világos. Ugyanis ha Kr. u., akkor már nem az ókor, ha Kr. e., akkor azért nem jó, mert a puskaport csak a középkor elején találták fel a kínaiak.
- Mivel a térkép tartalma nem egyértelműen értelmezhető, ezért néhány lehetőség a térkép (félre)értelmezéséből:
 - A sivatagban rabszolgák éltek, lovat tenyésztettek, üveget gyártottak, és aranypénz áramlott kelet felé.
 - A Kaszpi-tenger mellett élő hunokat nomád támadások érték az I. század végén.
 - Az Iráni-felföld északi részén és Tibetben technológiák és vallások voltak.
 - Tibetben porcelánt készítettek, valamint selymet, amit nyugatra szállítottak.
 - A Gangesz menti öntözött földeken borsot termesztettek.
 - É-Indiából selyem és drágakő áramlott nyugat felé, ÉNy-Indiából aranypénz áramlott India belseje felé.

II. AZ ÓKORI HELLÁSZ (7/5 térkép)

7. A poliszok világa

34. oldal

Az ókori Hellász és térsége

- A térkép színezésének a jelmagyarázatban szereplő megnevezéseiről nem derül ki, hogy azok mik.
- A tankönyvi szövegben említett fontos helyek lemaradtak a térképről és későbbi térképen sem szerepelnek, például Knószosz, Théra.

Az ókori görög világ

- Indokolatlanul sűrű vízrajz mai víztárolókkal.
- Egyetlen folyónév sincs megírva.
- Palesztina név rossz helyen, távol a tengerparttól.

- Küréné települése rossz helyen, a tengertől távol van feltüntetve. A valóságban a tengerparton fekszik.
- A színes nyilak kihez tartoznak? Nincsenek megmagyarázva.
- Grafikaiilag durva, elnagyolt.

8. Az athéni demokrácia kialakulása

41. oldal

A kleiszthenészi reform

- Nem derül ki, hogy Attikát látjuk és ezen belül Athént, miközben a hozzá tartozó feladat szerint Athént és kikötőjét is meg kell keresni.

9. A spártai állam és társadalom

44. oldal

A spártai állam terjeszkedése

- A peloponnészoszi szövetség tagjait felületi szín jelzi. Ebből nem tudni meg, hogy kik a tagok. Ha színnel jelölt területen található városok, akkor ez azt jelenti, hogy az azon kívül fekvő városok nem voltak a tagjai. Tehát a szövetségnek nem volt tagja Messzéné, Pülosz és Spárta, amely a vezetője volt.
- **Spárta szövetségesei közül többnek hiányzik a neve a térképről.** Ezt a digitális anyagban is javították.
- Spárta terjeszkedési irányát a színezés mellett nyilak is jelzik, feleslegesen, ezt feladatba is lehetett volna adni.

11. A görög-perzsa háborúk és az athéni demokrácia fénykora

52. oldal

A görög-perzsa háborúk eseményei

- Attika fehér folt, mintha nem görög terület lenne.
- Zavaróan sok csatajelzés látható, amiről nem ír a tankönyv.

53. oldal

A thermopülai csata

Nem találtunk hibát.

12. Hellász válsága és Nagy Sándor birodalma

57. oldal

Nagy Sándor hadjárata

- A vízrajz indokolatlanul sűrű. A folyók több helyen nem érik el a tengert (pl. Indus, Araxész, Óxosz), több helyen viszont mélyen benyúlnak a tengerbe (pl. Duna, balkáni folyók). A Nílus futása északon rossz, a delta már majdnem a Sínai-félszigetre csúszott. **Az Aral-tótól DK-re teljesen rossz a folyók futása.** Ezeket a digitális tananyagban is javították.
- A cím ugyan Nagy Sándor hódításairól szól, de egy tankönyvi térképnél valóban szükséges II. Philipposz hódításait megmutatni, de hiányzik a főszövegben is kiemelve látható Khaironeia. **A jelmagyarázatban II. Philipposz hódításainak kellene első helyen állnia,** (ez nincs javítva a digitális tananyagban) mivel időrendben ez történt először.
- A görög poliszok viszonya Nagy Sándor birodalmához nem derül ki, mintha semmi közük nem lenne egymáshoz, a főszöveg erről mást mond.
- Nagy Sándor Egyiptomban nem vonult ennyire délre.
- Egyiptom déli részén mit jelent a Kr. e. 332 dátum? A többi dátumhoz csatajel (ezen a térképen láng, de a jelmagyarázatban nincs értelmezve) tartozik, ehhez pedig semmi. A

digitális térképeken már eltűntek a lángok, de nincs helyette csatahely sem, Nagy Sándor hadjárata meg kikerüli például a Granikosz folyót (a térképen hibásan település) és Gaugamélát. Új elem Gordion, az egyiptomi Alexandria és Szúsza.

- Isszosz egészen elképesztően rossz helyre került.
- Gaugaméla is sokkal északabbra található.
- Babilon névhez nem tartozik jel.
- Teljesen értelmetlen az „itt a rúd vége!” -szerű elem Nagy Sándor visszavonulásának kezdetén, ez is a hadjárat része volt, és látszik, hogy visszafele tart.

13. Az antik görög vallás és művelődés

61. oldal

A görög világ legfontosabb szentélyei

- Miért csak a Pindosz-hegységet ábrázolja? A domborzatábrázolás egyik módjának sem felel meg. Az Olümposz másik „módszerrel” ábrázolva.

III. AZ ÓKORI RÓMA (8/8 térkép)

14. Itália első évszázadai

68. oldal

A korai Itália

- A jelmagyarázat három felületi szint magyaráz. Latinok, etruszok és görög gyarmatvárosok. Ez utóbbi helytelen, mert egy terület nem kaphatja a gyarmatváros elnevezést. Tehát:
 - vagy „A görög gyarmatosítás területe”
 - vagy „Görög gyarmatvárosok területe”
 - vagy egyszerűen csak „Görögök”
- Mivel az Itáliát benépesítő többi népet a térkép nem mutatja, úgy tűnik, mintha Itália nagy része lakatlan lett volna.
- Néhány települést jelölni kellett volna, főleg amelyeket a főszöveg is megemlít.
- Az eredetileg túl sűrű vízrajz ritkításra került, de a ritkítás után két folyó maradt, azoknak sincsen neve. A digitális tananyag térképén nincs változás.

15. A hódító Róma

72. oldal

A pun háborúk

- Teljesen felesleges a térképen keretben feltüntetni az I. és III. pun háború időpontját, és ezt a jelmagyarázatban megmagyarázni. A II. pun háború jelmagyarázati ábrázolása eléggé nehezen értelmezhető. Az egymással fedésben levő jelek, nyilak, szövegek nehezítik az olvashatóságot. Ezek nem kartográfiai megoldások.
- Nem derül ki, hogy Capua pontosan hol van. Scipió a térképen nem jut ez Zámáig. A püdnei csatában is punok harcoltak?
- Mit jelentenek az I. pun háborúhoz tartozó, lángot formázó jelek?
- Ha a térkép Róma első provinciáit mutatja, akkor a nevüket fel kell tüntetni a térképen. Ez azért is szükséges, mert a könyv a 74. oldalon felsorolja az első provinciákat, amelyek nem esnek egybe a térképen jelölt terület egészével, tehát topográfiailag nehéz lesz azonosítani őket, miközben egy másik feladat konkrétan kéri az egyes provinciák megkeresését a térképen.
- Valóban szükséges ez a rengeteg évszám és csata? A kerettanterv még a cannae-i és a zamai ütközet dátumát és nevét se kéri.

- A térképhez tartozó kérdések egyike, hogy „Hol feküdtek Karthágó birtokai?” Erre a térkép nem ad választ, mert Karthágó birtokait nem mutatja.

16. A köztársaság válsága

76. oldal

A római Birodalom a Kr. e. 1. században

- Vízrajz indokolatlanul sűrű, és tartalmaz néhány mai víztározót. A digitális tananyagban nincs javítva.
- Hiányzik a két nagy határfolyó, a Duna és a Rajna neve.
- A Duna és a Rajna kapcsolatba került egymással.
- A jelmagyarázat két színárnyalatra osztja Róma területeit. Azt azonban nem adja meg, melyik mit jelent. A digitális tananyagban nincs javítva.
- A Parthus Birodalom ábrázolása rossz, mert a Kr. e. I. században keleten túlnyúlt a Kaszpi-tengeren, a Kaukázus és a birodalom északi határa között pedig Arménia terült el.
- A Spartacus halála jel teljesen értelmetlen és fölösleges.
- A térkép tele van a tananyag szempontjából felesleges csatajelekkel és évszámokkal. Az sem derül ki, hogy ki kivel harcolt, s az sem, hogy hódítás vagy polgárháború kapcsán. Hiányoznak viszont fontosabb helyek, például Pergamon.
- Africa provincia kicsúszott a birodalomból.
- A térképhez tartozó kérdés, hogy „Mely területeket hódította meg Róma a Kr. e. I. században?” nem megválaszolható, mert a térkép nem mutatja ezeket a területeket.

17. Az egyeduralom kialakulása

81. oldal

A Római Birodalom Augustus korában

- Vízrajz indokolatlanul sűrű, és tartalmaz néhány mai víztározót. Nincs javítva a digitális anyagban.
- Hiányzik a két nagy határfolyó, a Duna és a Rajna neve.
- Az Atlasz hegység É-Afrika partjaitól délre „csúszott” a Szaharába. Ábrázolása semmilyen domborzatábrázolásnak nem felel meg.
- Tartalmilag hibás. A Római Birodalmat mutatja Augustus korában, az ábrázolt területek közül azonban Mauretania, Thracia, Cappadocia, Arabia és a Fekete-tenger északi partvidéke csak Augustus halála után került a birodalomhoz, a Baleárok viszont már Augustus uralkodása előtt.
- Hiányzik Egyiptom és Iudaea megnevezése.
- Moesia név rossz helyen van. Nincs javítva a digitális anyagban.
- Mivel a térkép tartalmilag helytelen, ezért nem lehet megválaszolni helyesen a térképhez kötődő kérdéseket se. („Mely területeket hódították meg a rómaiak Augustus korában? Készítsünk táblázatot arról, hogy melyik mai európai, afrikai és ázsiai országok területére terjedt ki Augustus birodalma!”)
- A germánok felirat a Kr. u. 9 évszámmal és a nyilakkal azt a képzetet keltik, hogy ebben az évben germán támadás indult a Római Birodalom ellen. A láng helyett – amiről nem tudni mit jelent – egy csatajel kell (vagy a lángot értelmezni a jelmagyarázatban), és a Teutoburgi erdő név. Akkor egyértelmű, hogy az évszám mit jelent.

19. A kereszténység kialakulása

90. oldal

Palesztina Jézus korában

- Szidón, Ptolemais és Kaiszareia tengerparti települések. A térképen a tengerparttól távolabb kerültek.
- A helytelenül a Holt-tenger partján ábrázolt település neve Kurmán helyett helyesen Kumrán.
A nevet törölték, a térképet grafikailag és topográfiailag javították.

20. A császárság évszázadai

94. oldal

A Római Birodalom legnagyobb kiterjedése Traianus idején

- Vízrajz indokolatlanul sűrű, és tartalmaz néhány mai víztározót.
- Hiányzik a két nagy határfolyó, a Duna és a Rajna neve.
- Iudaea, Arabia, Cappadocia provinciák neve rossz helyen van.
- Az Eufrátesz és a Tigris torkolata a mai állapotot mutatja.
- Az Atlasz, a Kárpátok és a Kaukázus ábrázolásának grafikus megoldása semmiféle domborzatábrázolással nem összeegyeztethető. A Kárpátok területének ábrázolása rossz, főleg Dacia provinciával összevetve. Az Atlasz rossz helyen van.
- A Traianus hódításai és a Hadrianus által kiürített területek értelmezhetetlenek. A digitális tananyag térképén, Hadrianus idején olyan területeket ürítettek ki a rómaiak, amelyek a térkép szerint, nem is tartoztak a Római Birodalomhoz. (Ráadásul Syria egy része is kiürített?)

21. A népvándorlás és az antik civilizáció felbomlása

99. oldal

A kettéosztott Római Birodalom és a népvándorlás

- Vízrajz indokolatlanul sűrű, és tartalmaz néhány mai víztározót. Nincs javítva a digitális anyagban.
- Hiányzik a két nagy határfolyó, a Duna és a Rajna neve.
- A frankok nem nyomultak a népvándorlás ideje alatt egészen Gallia déli részéig. Gallia északi területeit szállták meg.
- A vandálok nem a Balti-tenger mellől vándoroltak délre. Még a népvándorlás előtt évszázadokkal délre húzódtak, majd a hunokkal a Kárpát-medencébe érkező alánokkal együtt vándoroltak egészen É-Afrikáig.
A 101. oldalon a szöveg is azt állítja, hogy a hunok érkezése indította a vandálokat az útjukra. A térkép szerint azonban a két nép nem találkozott.
- A 101. és 102. oldal a szövege szerint Pannonia volt a hunok szállásterülete. A Pannonia név azonban a térképen a valóságosnál nagyobb területet fed le. Így az ábrázolt terület magába foglalja Noricumot is. Szokatlan lett volna egy lovas néptől, ha hegyvidéken van a szállásterülete.
- A térkép melletti kérdésben szereplő Mediolanum nincs a térképen, ahogy a főszövegben kiemelt Nicaea sem és hiányoznak a keleti gótok.

22. A Kárpát-medence a római korban

103. oldal

A római Pannonia és Dacia

- Vízrajz indokolatlanul sűrű.
- Egyetlen folyónév nincs a térképen. A Duna, Tisza, Száva, Dráva nevek szükségesek.
A térkép alapján nem megoldható a térképhez tartozó kérdés sem: „Melyik folyó határolja Pannoniát és Daciát is?”

- Több település jeléhez nem tartozik név. (Carnuntum, Caesariana, Celeia, Neviodunum, Aqua Viva, Mursa, Sirmium) A Tisza megnevezésén kívül javították a digitális tananyagban is.
- A Dacia 107–271 felirat értelmezhetetlen.

IV. A KÖZÉPKOR (19/18 térkép)

23. Róma örökösei: a Bizánci és Frank Birodalom

108. oldal

A barbár királyságok és a Keletrómai Birodalom az 5–6. században

- Vízrajz indokolatlanul sűrű, és mai víztározókat is ábrázol. Egy részét javították a digitális tananyag térképén is.
- A Duna össze lett kötve a Majnával, és azon keresztül a Rajnával.
- A térkép egyetlen folyónevet sem tartalmaz, pedig a szöveg a 109. oldalon utal pl. az Elbára és a Dunára.
- A Justinianus által visszafoglalt területek ebben a formában értelmezhetetlenek. A jelmagyarázatban feltüntetett jel nem területet, hanem határt jelöl. Így nem lehet pl. eldönteni, hogy a Nyugati Gót Királyság területét Ny–K irányban átszelő határtól délre vagy északra foglalta vissza Justinianus a területet. A Nyugati Gót Királyság és a Keleti Gót Királyság között megszakad a visszafoglalt területet jelentő vonal. Értelmezhetetlen, hogy onnantól milyen területeket foglalt vissza Justinianus.
- Az Ibériai-félszigeten nem csak a Nyugati Gót Királyság létezett, hanem nagyon jelentős volt az ÉNY-i részen a Szvév Királyság, amely utódállamai révén tovább létezett, mint a Nyugati Gót Királyság.
- A Vandál Királyság területe nem terjedt ki a mai líbiai partvidékre, az állam nem volt majdnem határos a Keletrómai Birodalommal. Szardínia és Korzika viszont a Vandál Királysághoz tartozott.
- A Gepida Királyság nem foglalta el Erdély teljes területét, és az alföldi részeken túlnyúlt a Maroson.
- A térképen Burgundi Királyságnak nevezett államalakulat neve helyesen Burgund Királyság.
- Az avarok nem a Dnyeper forrásvidékéről érkeztek a Kárpát-medencébe.
- A szlávok népnév elhelyezése is vitatható. Helyesebb lenne keletebbre.

110. oldal

Nagy Károly birodalma és a 843-as felosztás

- Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Az avarok nem csak a Dunától nyugatra éltek.
- Nem érthető, hogy mi lett a sorsa a Pannóniai Ögrófságnak 843 után?
- 9. században Bolgár Királyság nem létezett, az uralkodó ekkor a káni címet viselte, majd Simeon felvette a cári címet.

24. A középkori Európa születése

112. oldal

Európa a 9–10. században

- Vízrajz mai víztározókat is ábrázol. Nincs javítva a digitális anyagban.
- Az Avar Kaganátus 796-ban megszűnt. Az előző térkép, amely Nagy Károly birodalmának felosztását ábrázolta 843-ban, az avarokat már csak a Dunántúl területén mutatta. Ezen a térképen viszont egy későbbi időpontban az avarok államaként ábrázol egy jóval nagyobb területet. A térkép elvileg a 10. századi helyzetet is ábrázolja, így a magyarok letelepedési

helye sem jó. A feliratokban szereplő népnevek terület nélkül arra utalnak, hogy nincs államuk? A 10. századi helyzetet ez nem tükrözi.

- A Kijevi Állam név újonnan alkotott. Ennek az államalakulatnak Kijevi Rusz a neve.

25. A keresztény világ kettéválása

116. oldal

A nyugati és keleti kereszténység elterjedése a korban

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- **A térkép a 10. századig mutatja a kereszténység elterjedését. Ezért érthetetlen, hogyan kerül fel a térképre Buda települése és Moszkva.**
- A jelmagyarázat utolsó eleme így nem jó. A szín magyarázata: Nem keresztények. A térkép viszont ábrázolja a muszlim területeket is, amely szintén nem keresztény. Nem kellene színnel ábrázolni ezeket a területeket, és akkor nem kellene megmagyarázni őket. Másik megoldás a pogányok meghatározás.
- A vörös és a kék nyíl nincs megmagyarázva.
- Mit jelent a piktogram Konstantinápoly mellett, nincs magyarázva. Jó lett volna megadni, hogy az 5 pátriarka székhelyét ábrázolja a térkép. Az sem derül ki (a szövegből sem), hogy miért érdekes Santiago de Compostela.
- Erre a térképre nagy szükség lett volna rávezetni a Közép-Kelet Európában ekkor államot alapító népeket, például a szerb-horvát vallási különbség így látszana.

26. Az iszlám megjelenése és az arab hódítás

120. oldal

Az arab terjeszkedés fő irányai

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- A Bolgár Birodalom délebbre feküdt az ábrázoltnál. Most Erdély területét is magába foglalja.
- A jelmagyarázat az arabok terjeszkedésének időpontjait magyarázza. Az első időpont 632-ig tart. Hogy kezdődhet a második időpont 631-től?
- Az Ibériai-félsziget északi részét csak 750 után foglalták el az arabok. Most korábbi időpontot jelöl a térkép.
A térkép újabb változata szerint Afrika északnyugati részét és az Ibériai-félszigetet 750 után foglalták el az arabok. Ez helytelen ábrázolás. 750 után csak az Ibériai-félsziget északi részét, Korzikát, Szardíniát, Szicíliát és Krétát foglalták el. A többi területet még 750 előtt.
A digitális anyagban a 750 után csak az említett szigeteket foglalták el.
- Nem derül ki, hogy, hogy kiktől foglalták el.
- A főszövegben kiemelt helyek egy része hiányzik.

123. oldal

A muzulmán többségű térségek napjainkban

- Mi értelme van az oktatásban egy olyan térképnek, amely épp a térkép lényegét jelentő síita-szunnita területeken Szaúd-Arábiát kivéve, nem jelöl országokat? A kérdésben szereplő Irán sincs rajta. Európában sincsenek megnevezve az alig látható zöld foltok, pedig épp erre lenne használható a térkép, ennek lenne relevanciája egy mai diák számára. A térkép alatt majd 1/3 oldal üres, lehetett volna kinagyítva mutatni térségeket, például ezen a térképen szinte láthatatlan közel-keleti partszakaszt vagy a Balkánt.

- A térkép címében szerepel, hogy muzulmán többségű területeket mutat, de ennek ellenére egy diák számára megtévesztő lehet, hogy például India „üres”, miközben 155 millió muszlim él ott. Ennek ábrázolására is lehetett volna térképészeti megoldásokat találni.
- Betűtípusban keverednek a kontinensek és országok nevei. Kilencedikben a kontinensnevekre talán már nincs szükség.

27. Városfejlődés a virágzó középkorban

124. oldal

Európa gazdasága a középkorban

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Trapezünt az Trapezunt, Belgrád ekkor Nándorfehérvár.

28. A kereszties hadjáratok és a lovagok világa

128. oldal

Kereszties hadjáratok

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- A Szidón névhez nem tartozik településjel.
- Kis-Örményországban a településjel mellől hiányzik a név.
- A Portugál Királyság neve hiányzik.
- Az Akkon mellett látható 1291-es dátumot a szöveg csak két oldallal később magyarázza meg. A térképen is meg kell magyarázni, mert a térképen egy évszázaddal korábbi eseményt jelentő nyíl, a III. kereszties hadjárat nyila vezet Akkonhoz, tehát értelemszerűen a város keresztiesek általi elfoglalását is jelentheti a dátum. De akkor rossz, mert az 1191-ben történt.
A település neve Akkón helyett helyesen Akkon vagy Akkó.
- Ha a térkép ábrázolja az európai államok egy részét, akkor miért nem ábrázolja a Skót Királyságot, a skandináv királyságokat és Írországot?
- É-Afrikában az iszlám térség elnevezés nem helyes, mert ez nem csak egy iszlám vallású terület volt, hanem különböző uralkodóházak birodalmai váltották egymást a területen.
- A térkép tartalmilag rossz. Mivel nincs meghatározva egy konkrét időpont, amelyben mutatja Európát, ezért kb. 200 év – a kereszties hadjáratok időtartama – keveréke látszik a térképen.

A Német-római Birodalom, a Lengyel Királyság, a Bizánci Császárság területe, valamint a Baltikum keleti része a XI. század végi állapotot tükrözi. Ebben az időben azonban az orosz fejedelemségek helyett még a Kijevi Nagyfejedelemség uralta Európa keleti részét, a reconquista (amely nincs magyarázva a tankönyvben) az Ibériai-félszigeten az ábrázolt állapotot még nem érte el, a Szeldzsuk-török Szultánság kiterjedése nagyobb volt, az Ilkánok Birodalma és az Ajjúbida Szultánság még nem létezett. Észak-Afrikát viszont az Almoravidák és a Fátimidák birodalma uralta. A Magyar Királyság határa még nem nyúlt túl a Száván.

A javított térképen megjelenik a Német Lovagrend, de az a XI. század végén nem létezett.

Ha az orosz fejedelemségek, a reconquista, a Szeldzsuk-török Szultánság, az Ilkánok Birodalma és az Ajjúbida Szultánság, valamint a Magyar Királyság területe a mérvadó, akkor hibás a Német-római Birodalom ábrázolása, hiányzik a térképről a Német Lovagrend állama és a Litván Fejedelemség, a Bizánci Császárságot pedig a Bolgár Birodalom váltotta fel a Balkánon. Afrika északkeleti részén az Almohádok váltották az Almoravidákat, az Ajjúbida Szultánság területe pedig Egyiptomot is magába foglalta,

legfőképpen azért, mert a dinasztia alapító Szaláh al-Dín (Szaladin) az Egyiptomban uralkodó utolsó Fátimida uralkodót fosztotta meg trónjától.

29. Nyugat-Európa államai a középkorban

132. oldal

Nyugat-Európa a 11. században

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- A térkép címe „*Nyugat-Európa a 11. században*” helytelen, mert a térkép egész Közép-Európát és Dél-Európa nagy részét is mutatja.
- Észak-Afrikában az Arab térség megnevezés helytelen. Ilyen ország vagy történelmi tájegység nem létezik. A 128. oldalon ugyanezt a területet iszlám térségnek nevezi.
- Az Ibéria-félszigeten a Kordovai Kalifátus neve hiányzik.
- A Portugál Királyság ebben a korszakban helytelen elnevezés. Ekkor még csak grófság volt. 1179-ben ismerte el a pápa királyságnak, de erre az időszakra már az ország déli részét (1147, Lisszabon) is visszafoglalták a keresztések.

30. A középkor művelődése

136. oldal

A középkori egyetemek elterjedése

- Mivel a térkép címe középkorról beszél, ami kb. 1000 évet foglal magába, tisztázni kellene, a határok melyik időpontot mutatják Európát. A térkép nagyjából a XI–XIII. századi állapotok keveredését mutatja eléggé elnagyoltan, tehát nem egy egyidejű, valós állapotot. (Ld. Brit-szigetek, Ibériai-fsz., Baltikum.)
- A térkép jelmagyarázatában „*görögkeletiek*” szerepel. A 116. oldal térképén ugyanerre az „*ortodox*” kifejezést használja. Ugyanezt vagy mindkét fogalmat kell használni mind a két helyen.
- Az egyetemek alapításának dátumai egy külön listában szerepelnek. Elférnének a térképen is, ami a tér- és időbeliséget sokkal szemléletesebb mutatná, és könnyebben áttekinthető lenne.
- Salamanca egyetemét pótolni kell. Egyesek szerint Európa negyedik legrégebbi egyeteme, de mindenképpen az egyik legrégebbi.
A javított változatban Salamanca pótolva lett, de csak a térképen, a listában nem.
- **A listában Óbuda szerepel, a térképen Buda.**
- Köln, Erfurt és Nápoly városához nem köthető egyetem. Miért szerepelnek a térképen?
A javított változatban megjelenik Vercelli, Piacenza és Vicenza települése is, de ezekhez nem köthető a korszakból jelentős egyetem.

31. A hanyatló középkor

141. oldal

A pestis elterjedése a 14. században

- A térképnek se a címe, se a jelmagyarázata nem utal arra, hogy a térkép a népességpusztulást mutatja..

143. oldal

A százéves háború utolsó szakasza

- Nem világosak a jelölések Avignon és Rouen mellett, település/csatahely mellett hol van helyjelölés, hol nincs, hol van évszám, hol nincs, illetve van egy magában égő lángocska

magyarázat nélkül. Nem tudni, hogy a zárójeles évszámok mit jelentenek, van-e köze Burgundiának Brabanthoz és Luxemburghoz.

- Hiányzik a térképről Reims és Flandria.
- V. Henrik szerepel, ellenfél nem. Az angol szövetségesek kétszeresen is jelölve vannak.
- A „semmitől” indult Jeanne d’Arc (a térképen hibás a neve).
- Compiègne nevéből hiányzik egy ékezet.

32. Közép- és Kelet-Európa államai a középkorban

145. oldal

Közép- és Kelet-Európa a 13. században

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Ha a XIII. századi Európát mutatja a térkép, akkor a Bizánci Birodalom ábrázolása helytelen. 1204-ben a keresztesek elfoglalják Bizáncot, és a század második feléig több állam osztozik területén. Utána már nem áll vissza az 1204 előtti állapot.
- A bolgár állam nem királyság, hanem cárság volt.
- Cseh Királyság teljesen függetlennek látszik. A leckében nem tárgyalt morvamezei csatához 3 uralkodót jelölő nyíl tart, erre legalább a tankönyvi szöveg, a megfelelő helyen (135. oldalon) utalhatna.
- Nem derül ki kik harcoltak a Csúd-tónál, az attól észak-keletre látható csatahelynek még a helye sincs megnevezve, feltételezhetően a Néva folyó mentén zajlott csatára gondoltak, de ez utóbbi két csata egyáltalán nem szerepel a könyvben.

147. oldal

A Mongol Birodalom a 13. században

- A térkép egyetlen víznevet sem tartalmaz.
- Címével ellentétben nem mutatja teljes egészében a Mongol Birodalmat, hanem csak Dzsingisz kán birodalmát.
- A tananyag szempontjából érdektelen hadjáratok helyett a Mongol Birodalom kialakulását és részeit kellett volna bemutatni.
- Több település neve hiányzik.
- A nevekről eldönthetetlen, hogy mit takarnak. Területnév? Országnév?
- Marco Polo (akiről egyetlen szó sincs a tankönyvben) útja és Dzsingisz kán utódainak hadjáratai nehezen megkülönböztethetőek.
- Az iszlám térség nem földrajzi, térképi név, országnévként alkalmazni nem lehet.
- **A digitális tananyagban egy 3D-ben élvezhető térkép szerepel**, tartalmilag minimális információval.

33. Az Oszmán Birodalom terjeszkedése

150. oldal

Az Oszmán Birodalom terjeszkedése

- Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Az országok megírása teljesen következtelen, nem tudni milyen elvek szerint maradtak le, vagy kerültek fel országnevek a térképre.
- A térkép címe *Az Oszmán Birodalom terjeszkedése*. Miért csak 1512-ig mutatja, amikor a birodalom terjeszkedése egészen a XVII. század közepéig tart? Ez csak akkor lenne indokolt, ha az újkor tárgyalásánál megtalálható lenne a fejezet és a térkép folytatása. De

ez nincs így. Így pl. nem mutatja a térkép Magyarország hódoltsági részének elfoglalását sem.

- Ellenben ha a fejezetcímnek megfelelően, tudatosan csak a középkor végéig mutatja, akkor ezt a térkép címének tartalmaznia kellene.
- Jelmagyarázatban szerepel a csatajelzés (ezt az eddigi térképek többsége nem „magyarázta”), de Bizánc, Ankara stb. mellett nem látható, csak évszámok.
- A terjeszkedés „légüres térben” zajlik, nem jelenik meg, hogy mely államoktól szerezték meg a színezett területeket, ahogy a csatáknál sem jelenik meg, hogy kik az ellenfelek. Ráadásul a terjeszkedés ütemét jelző „határvonal” ugyanolyan, mint az Oszmán Birodalmon kívüli országhatárok.
- **A digitális tananyagban egy másik, de nem működő térkép található.**

152. oldal

A Balkán a 11. században /12–13. században /és a 14–15. században

- **Vízrajz mai víztározókat is ábrázol.**
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- **A Fekete-tenger neve elvágva.**
- A három térkép időpontja egyenként túl nagy időszakot fog át. Ezért pontatlanok.
- **A 11. századi** térképnél nem derül ki, hogy a század melyik időszakát ábrázolja, mivel Horvát Királyság független, ha ezt vesszük alapul, akkor hogy kerülnek a szeldzsukok Európába? A vlachok az egyetlen népnév a Balkánon, rossz helyen és hol vannak a szerbek és bolgárok?
- **A XII–XIII. század térképe** vegyes állapotot tükröz. Ha a Latin Császárságot és a kereszties államokat mutatja, akkor a Szerb Fejedelemség helyett már Szerb Királyságot kellene feltüntetni, mert 1217-től a szerb állam már királyság volt.
Ha a térkép a XIII. századi állapotot mutatja, akkor ellentmondásban van a 145. oldal térképével.
A szerb állam határa északon nem ért majdnem a Dunáig.
- A XII–XIII. században Horvátország miért külön állam? A Magyar Királyság része volt. A Magyar Királyság határa a XIII. században délebbre húzódott, ez így ellentmondásban is van az összes magyar fejezetben látható térképpel.
- A XIII. században a vlachok nevet már a Havasalföld és a Kárpátok területén kellene elhelyezni.
- **A XIV–XV. század térképéről** eldönthetetlen, hogy mikori állapotot mutat. Ha Bulgária még önálló, akkor még Szerbiának is annak kellene lennie. Szerbia nem fejedelemség, hanem királyság ebben az időben.
Ha ez a XIV. század, akkor Magyarország déli határa rossz. Az ország nem éri az Adriai-tengert sem. Magyarország és az Adria közötti keskeny, zöld színnel jelzett ország hogyan keletkezett, és miért tartozik Velencéhez?
- A Velence név a területre alkalmazva helytelen. Velencei Köztársaság a helyes.
- Nem derül ki, hogy a Szerb Fejedelemség, Makedónia (szövegben helyesen: Macedónia) és Epirusz területe miért kapott azonos színt.

34. Reneszánsz és humanizmus Itáliában

154. oldal

A reneszánsz Itáliában

- Egy ekkora térképen miért kell a jelmagyarázatban színnel megmagyarázni az országokat, amikor a térképen meg lehetne írni őket?

- Genova és környéke, azaz a Genovai Köztársaság a térkép szerint a Velencei Köztársaság része. Mivel a térségben a két legnagyobb riválisként tartották őket számon, ezért ez egy érdekes fejlemény.
- Genova, Velence és Siena meghatározó jelentőségű reneszánsz emlékei kétségbe vonhatók. Vannak jelentős reneszánsz emlékek, de a meghatározó a gótika.

V. A MAGYARSÁG TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL 1490-IG (15/12 térkép)

A digitális tananyag magyar történelmi fejezeténél egyetlen térkép sem található.

36. A magyar nép őstörténete

164. oldal

A magyar nép kialakulása és vándorlása

- Vízrajz mai víztározókat is ábrázol. Túl sűrű, és sok helyen pontatlan.
A javított változaton az Aral-tó mai állapota szerepel.
A színeket és a domborzatábrázolást átalakították. Az eredeti térképen a színezés feltehetőleg a növényzetet mutatja, bár nincs megmagyarázva, csak az erdős sztyepp színe. A javított térképen a színezés hipszometrikus domborzatábrázolásnak tűnik, bár a magassági értékek nincsenek megadva. A jelmagyarázat által megadott szín erdős sztyepp nem lehet, mert a színek nem növényzetet mutatnak. Ez az eredménye (a másolásnak akkor), ha a térkép készítőjének fogalma sincs arról, hogy mit, milyen módszerrel kíván ábrázolni.
Az eredeti térkép a Baltikum mellékét is az erdős sztyepp övezetébe sorolta. Ha elfogadjuk, hogy az eredeti és a javított térképen a jelmagyarázat által jelölt szín az erdős sztyepp, akkor a Kárpát-medence alföldi részét is ezzel a színnel kellett volna jelölni, mert az erdős sztyepp öve ott ért véget.
- Ha az Urált és a Kárpátokat vakondtúrásszerű vagy halmos grafikus megoldással mutatja a térkép, akkor a Kaukázust miért nem?
- A kijevi állam ebben az időszakban (nem derül ki, hogy mely időszakról van szó, az Urál két oldalán feltételezett őshaza korában nem igen volt Morva fejedelemség sem) nem fejedelemség, hanem nagyfejedelemség.
- Magna Hungaria a valós helyéhez képest északra „csúszott”. (Többek között a torz vízrajznak köszönhetően.)

37. A honfoglalás és a kalandozások kora

169. oldal

A honfoglalás menete

- Mivel a térkép a 164. oldalon található térkép nyugati részének nagyítása, ugyanazokat a hibákat tartalmazza, mint az előző térkép.
- A Vereckei-hágó egészen rossz helyre került. A Tisza forrásvidékétől délre, a Keleti-Kárpátokban mutatja a térkép.
- A Dnyeszter forrása valahova az Északi-Kárpátokba, a Magas-Tátra környékére került.
- Ha a Bolgár Birodalommal való összeütközést egy csatajellel jelöljük, akkor a jelhez helynevet és időpontot is meg kell adni. Az időpontot egyébként a szöveg megadja (894).

171. oldal

Európa a kalandozások korában

- A vízrajz mai víztározókat is ábrázol, és indokolatlanul sűrű.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.

- A térkép színezése logikátlan és követhetetlen.
 - ✓ Ha a Frank Birodalom már kettészakadt, akkor miért nem kaptak az utódállamok különböző színt?
 - ✓ Mit jelentenek a sötét foltok Angliában, a Baltikumban és Kelet-Európában?
 - ✓ Itália déli része kihez tartozott? Önálló színe van, de név nincs rajta.
 - ✓ A Kijevi Rusz színnel jelezve van, de nem kapott nevet.
 - ✓ A Lengyel Fejedelemség feltüntetése még nem indokolt, egészen a korszak végén alakul meg (960).
 - ✓ Helyesebb lenne a Keleti-Frank Birodalom név, mivel a Német–római Császárság csak a kalandozások korának a végén alakul meg. De ha ezt a nevet tünteti fel a térkép, akkor a császárság szót nagybetűvel kell kezdeni.
 - ✓ Mit jelent a fehér pontsor?
 - ✓ Cseh Fejedelemség hiányzik.
 - ✓ Néhány csatajelzésnél nincs helynév.

38. Géza fejedelemsége és Szent István királysága

173. oldal

Magyarország Szent István korában

- A vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Velence egy város neve, és nem egy területé. Helyesen: Velencei Köztársaság.
- Szlavónia statusa nem derül ki.
- Az egyházmegyék határa pontatlan. A térkép szerint Esztergom a veszprémi egyházmegyéhez, Kalocsa pedig a vácihoz tartozik.
- A Zarándot körülvevő szám nélküli terület az Egri Egyházmegyéhez tartozott. Hiányzik róla a római hatos szám.
- A Kalocsai–bácsi Egyházmegye írásmódja helyesen: Kalocsa–Bácsi
- Nem derül ki, hogy mit jelent a településkarikán a kereszt, és mit jelent a vonallal aláhúzott település.
Ha ezek együtt érsekségi központot jelentenek, akkor Bács településnek is meg kellett volna kapnia, mert ebben az időszakban még az volt.
- Kalocsa rossz helyen van. Nem a Csepel-sziget déli csücskénél fekszik, hanem attól délebbre.
- Szabolcs a Tiszától délre fekszik, a folyó partján.
- Néhány településről nem tudni, hogy miért került a térképre István korában (Visegrád, Haram), sokról (vármegyeszékhely, határispánság székhelye) pedig nem tudni miért fontos, mivel a kialakulófélben levő vármegyerendszert nem mutatja a térkép, miközben az egyik kérdés ezt firtatja. A térképhez tartozó 6 kérdésből egyre sem lehet válaszolni a térkép alapján.
- A térképhez kötődik az alábbi kérdés:
„Gyűjtsük össze az egyházi központokat!”
A térkép alapján a kérdésre nehéz válaszolni, mivel a térkép nem mutatja az egyházi, azaz püspöki központokat, annak ellenére, hogy a korszakban ezek a legjelentősebb települések.

39. A Magyar Királyság első évszázada

178. oldal

Magyarország Szent László és Könyves Kálmán korában

- A vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.

- A térkép torz, ezért a Kárpátok vízválasztóján kívül eredő folyók (Prut, Dnyeszter) forrása a Magyar Királyság határán belülré került. A határ azonban a vízválasztón húzódott.
- Velence egy város neve, és nem egy területé. Helyesen: Velencei Köztársaság.
- Dalmácia és Szlavónia statusa nem derül ki.
- Horvátország és Szlavónia területére, történetére jó lett volna valami reflexió, itt vagy az előző térképhez kapcsolódva, ugyanis Zágráb (amelyről vélelmezzük, hogy a diák tudja, hogy ma Horvátország fővárosa) ekkor nem a Horvát Királyságba tartozott.
- A térképnek már nem az egyházmegyéket, hanem a kialakulófélben levő vármegyarendszert kellene mutatnia, de nem is derül ki, hogy mit jelölnek a szaggatott vonalak.
- Zágráb a Száva partján fekszik, és nem a folyótól délre. A Száva futása rossz.
- A térkép által mutatott belső vándorlás nem mutat és magyaráz semmit. Miért az ország középpontjából vándoroltak északra és keletre? Ott többen éltek? Északon és keleten kevesebben? Belső vándorlásról a szöveg se szól, csak a besenyők betelepítéséről és a nyugatról érkezettek bevándorlásáról.
- Könyves Kálmán idejében már másképp nézett ki a déli határ a Horvát Királyság megszerzése után.

40. Gazdaság és népesség a 12. században

183. oldal

A 12. századi Magyarország

- A településnevek olvashatatlanul kicsik lettek.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Nem derül ki, hogy a színek mit jelentenek. A Székelyföld és a Szászföld esetében még rá lehet jönni, de a Szepességnél, Ny-Magyarországnál és az ország közepén tisztázatlan.
- Nem világos, hogy délen mit jelent a rózsaszín. Ha a bánágok területét, akkor az helytelen, mert azok csak a XIII. században jönnek létre.
- Horvátország és Szlovénia statusa sem derül ki.
- A Szerbia név rossz helyen van. A mostani hely a bánágok területe, Szerbia pedig ettől délre, a későbbi bánágok területén kívülre esett.
- Havasalföldnek csak a nyugati része tartozott a Magyar Királyság befolyása alá.
- A környező országok nevei a korábbi térképeken az államformát is tartalmazták. Ezen a térképen a rövid névalakok szerepelnek. A korábbi megoldás a helyes. Kalocsa rossz helyen van. Nem a Csepel-sziget déli csücskénél fekszik, hanem attól délebbre.
- Szerencsés lett volna a tankönyvben a korszaknál megemlített topográfiai adatokat rávezetni: Szerémség, Szeben, Barcaság.

41. Az Aranybulla kibocsátása

189. oldal

Tatárjárás Magyarországon

- A cím rossz, mert a térkép egész Kelet-Közép-Európát mutatja.
- A vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Az Orosz Fejedelemség név helytelen. Ekkor még több orosz fejedelemség létezett a területen.
- Hiányzik a térképről a Német Lovagrend állama és a Cseh Királyság.
- A Szerb és a Bolgár Királyság színe miért azonos? Két külön ország volt.
- A térkép szerint IV. Béla először Bécsig menekült, a főszöveg szerint Pozsonyig.

- A főszöveg szerint Nyitra és Komárom is ellenállt a tatárnak, a térképről hiányoznak.

43. Magyarország az Anjouk korában

194. oldal

Kiskirályok a 14. század elején

- Nem derül ki hogy kik harcoltak a jelzett csatákban.
- Hiányzik Kassa, a főszövegben szerepel.
- Adorján nincs keretezve és összezsugorodott.
- A kiskirályok által birtokolt országrészekre vonatkozó kérdést nehéz megválaszolni, mivel semmilyen megnevezése nincs az országrészeknek.

197. oldal

I. (Nagy) Lajos királysága

- A vízrajz mai víztározókat is ábrázol.
- Egyetlen folyónév sincs a térképen.
- Nem jó, hogy a perszónalunió határán belül minden terület ugyanannak a színnek az árnyalataival lett jelölve, mert így egy egységes ország képét kelti. A Lengyel és a Magyar Királyság két külön állam volt.
- Mit jelent a Lengyel Királyság név alatt az „(I. Lajos és Mária uralkodása alatt)” megjegyzés? A megjegyzésnek csak akkor van értelme, ha összekötjük a perszónalunióval. Ezt azonban a térkép nem tesz meg. Nem előzetes ismereteink alapján kell összekötni a jelmagyarázat elemét a térképen található megjegyzéssel, hanem a térképnek kellene egyértelműen mutatnia, hogy a perszónalunió Lajos és Mária uralma alatt állt fenn. (Ez a Cartographia középiskolai történelmi atlaszában is 40 éve így van, és ott is értelmetlen. Az a baj a másolással, hogy a butaság sokszorozódik.) A Lengyel Királyság területe ebben az időszakban nem érte el a Balti-tengert.
- Az Égei-tengerig érő magyar befolyás a Balkánon azért túlzás. (Lehet, hogy mindenáron el kell érni a három tengert, de ez a Balti-tengerrel együtt már négy.)
- Moldvában is csak rövid ideig állt fenn a magyar befolyás.

44. Luxemburgi Zsigmond fél évszázada

199. oldal

Magyarország Luxemburgi Zsigmond idején

- Magyarország déli határa teljesen rossz. A térkép szerint egész Dalmácia, Bosznia, Szerbia Magyarországához tartozik, délen egészen Montenegróig, Raguzáig. Ennek a területnek a nagy része nem tartozott az országhoz. Dalmácia tekintélyes része is ekkor a Velencei Köztársasághoz tartozott (Pl. Zára, Sebenico, Trau, Spalato, stb.) Krajna sem tartozott Magyarországhoz, a térkép azonban még Laibachot is az országhatáron belül jelöli. Soprontól északra a Fertő-tavat jelzi határként, de az egészen a trianoni döntésig a tótól nyugatra húzódott.
- Több település rossz helyen van:
 - ✓ Bécs nem a Duna partján fekszik.
 - ✓ Debrecen a Berettyó partjára került.
 - ✓ Szeged a Tisza–Maros összefolyásától jóval délebbre került.
 - ✓ Zágráb a Szávától jócskán délre tűnik fel, és a Száva futása is rossz.
 - ✓ Eszék nem a Dráva partjára került, hanem valahova a Dráva és a Száva közé félútra. (Érthetetlen, hogy ide miért vertek itt hidat a törökök, és miért kellett azt Zrínyinek felégetnie.)

- ✓ Keve nem a Duna partján, hanem attól jóval délebbre, a Morava mellett került feltűntetésre.
- A térképen szürke vonallal ábrázolt – feltehetőleg – kereskedelmi utak nincsenek megmagyarázva.
- Miért fontos a bárók – Stiborcok, Pálócziak, Rozgonyiak, stb. – területeinek bemutatása? De ha mutatja a térkép, akkor miért következtetlenségül, úgy, hogy néhányat a jelmagyarázatban magyaráz meg, néhányat megír a térképen? Elég lenne a néhány bárói liga területét színekkel bemutatni
- A kivitel és a behozatal több helyen zavaros. Ráadásul úgy tűnik, mintha a kivitel-behozatal egy-egy főúr biznisze lenne.
 - ✓ Pozsonytól északra a térkép azt mutatja, hogy posztó és német vászon megy ki az országból. A német vászon valószínűleg inkább érkezett az országba. Annak sincs értelme, hogy posztó és német vászon megy ki az országból, ugyanakkor egy csöppet északabbra egy másik nyíl azt mutatja, hogy posztó és vászon érkezik az országba.
 - ✓ Több nyíl mutatja, hogy fémipari termékek mennek ki az országból. Milyen fémipari termékek? Kézműiparunk fejlettségét tekintve ezek inkább érkeztek az országba.
 - ✓ Keleten a nyilak azt mutatják, hogy nyugati posztó és fémipari termék megy ki az országból. Ez csak átmenő kereskedelem esetén lehetséges, az viszont nem számít az ország kivitelének.

45. Gazdasági és társadalmi változások a 14–15. században

203. oldal

Erdély a 14–15. században

- A térkép nem tartalmaz folyóneveket.
- A jelmagyarázatban az egyik szín magyarázata: Szászok (Királyföld). A térképen a Királyföld név szerepel, tehát felesleges a jelmagyarázatba is bevenni. Ellenben szászok éltek Beszterce környékén is, az viszont nem Királyföld, a jelmagyarázat szerint viszont az.
- Erdély földrajzi határa, amelyre kérdés vonatkozik, csak a főszövegben szerepel, a térképen nem.

46. Hunyadi János török elleni harcai

207. oldal

Hunyadi János hadjáratai

- Egyetlen folyónevet sem tartalmaz a térkép. Tájékozódáshoz alapvető. (Pl. Nándorfehérvár a Duna és a Száva összefolyásánál fekszik. Az Oszmán Birodalom északi határa ebben az időben a Duna.)
- Havasalföld és Moldva két külön állam volt. Hiányzik közöttük a határ, és helytelen az azonos színnel való jelölés is, hacsak a színnek nincs valamilyen külön jelentése (pl. török hűbéres állam).
- Miért külön jelmagyarázati elem a Bizánc eleste, amikor a térképről leolvasható. Ugyanakkor a jelmagyarázatban a Bizánc névvel illetett település, a térképen Isztambul néven szerepel.
- A Vaskapu-hágó jele hiányzik.
- Nem derül ki, hogy kivel harcolt Hunyadi János Magyarország (?) és Havasalföld területén, tehát török hadműveleteket nem mutat a térkép.
- Az Oszmán Birodalom részei ugyanolyan betűtípussal és színnel íródtak, mint a független államok.

47. Hunyadi Mátyás uralkodása

211. oldal

Hunyadi Mátyás hadjáratai

- Havasalföld nem volt az Oszmán Birodalom része, tehát helytelen a birodaloméval azonos színnel jelölni.
- A Délvidéken található, a térképen Szrebenik néven említett település neve helyesen Szrebernik.
- A Délvidéken található, a térképen Zvojnuk néven említett település neve helyesen Zvornik.
- Visegrád a Duna jobb partjáról átkerült a bal partra, Vác helyére.
- A „*perszónálunió*” felirat a térképen értelmezhetetlen, és a téma szempontjából érdektelen is.
- A tartománynevek ugyanolyan betűtípussal vannak jelölve, mint a független államok.

Hidas Gábor